

X. KOVÁCS GYULA ÉLETRAJZA.*

Kovács Gyula 1815-ben szeptember 15-én hazánk fővárosában, Budán született; gyermekéveit Marosvásárhelyen töltötte, hol édes atyja orvos volt; itt végezte gymnasiumi pályáját is. — E korban már nagy szeretettel viseltetett a természet iránt, s kiváló kedvvel foglalkozott a növények vizsgálásával és gyűjtögetésével.

Bevégezvén 1830-ban gymnasiumi pályáját, atyja testvéréhez, Kovács Tamáshoz, a *Hazai- és külföldi Tudósítások* akkori szerkesztőjéhez Pestre jött, hogy itt az egyetemen a philosophiai tudományokat hallgathassa és végezhesse. De mivel nagybátyja meghalt, ő pedig folytonosan váltólázban szenvedett, már 1831-ben ismét Marosvásárhelyre került vissza, hol iskolai tudományai mellett folyvást fűvésztettel és rovarásztattal foglalkozott.

Már ekkor összeállította, kéziratban jelenleg is meglevő munkájában, Marosvásárhely virányát, egyszersmind megvetette, szintén most is meglevő nagy növény-gyűjteményének alapját.

A philosophiai és jogi tanulmányok hallgatására és bevégzésére 1833/4-ben Kolozsvárra ment, hol mint feltűnő szorgalmas és kiváló jellemű tanuló az ifjúság gyűléseiben irányadó hatással volt.

1835-ben történt atyja halálán megszomorodása és édes anyja iránti gyöngéd szeretete visszavonták őt ismét Marosvásárhelyre, hol fiúi érzelméből fakadó mély fájdalmai csilapúttával ismét kedvencz tanul-

mányával, a fűvésztettel, de egyszersmind ennek alkalmazásával, kertészkedéssel és gazdálkodással kezdett foglalkozni, egyszersmind szárított növényeit megismertette Europa akkori kitűnő fűvészeivel, és ezeknél fogva velök csereviszonyba lépett.

Édes anyja óhajtására, ki szeretete volna, hogy atyja nyomdokaiba lépve, gyakorló orvos legyen, 1841-ben a bécsi egyetemen beíratta magát orvosnövendéknek, s bár az orvosi pályához semmi vonzóással nem viseltetett, mégis anyja iránti gyöngéd szeretetből négy évet töltött e pályán, s tőle anyja halála miatt vett bucsút. — Mind orvosnövendéki pályája alatt, mind ezután sőt egész életén át, kedvelt tudományának lett és maradt híve. 1844-től 1850-ig még állandóan bécsi lakos maradt, hol a császári fűvészeti muzeumban a fűvész-kertben és könyvtárban, maga a vidéknek természeti, sőt hazánk különböző vidékeinek legszorgalmasabb búvárlójává lett; növénygyűjteményét folytonosan gyarapította; szoros barátságban élt Bécs nagy fűvészeivel, Endlicherrel, Neilreich, Fenzl, Kotschyval stb. Ekkor szerkesztette és adta ki nagyobb szabású két fűvészeti munkáját is, egyiket: „*Az ausztriai birodalom, különösen Magyarország és Erdélyrűlkább növényei*“, másikat: „*Flora exsiccata Vindebonensis alpiumque adjacentium*“, melyekből 1844—1850-ig tizenöt centuria jelent meg, s oly nagy tetszésben részesült, hogy az első négy centuriának második kiadását kellett esz-

* A m. tud. Akademia ez évi febrnári összes ülésén Gönczy Pál emlékbeszédet tartott a múlt évben elhunyt Kovács Gyula lévelező tag felett, ki a Természettudományi Társulatnak három éven át, 1859-től 1862-ig alelnöke volt. Kegyeletes kötelességünknek véljük az elhunyt tudós életrajzi adatait és természettudományi működését, Gönczy Pál tagtársunk szívességéből, e Közlönyben legalább kivonatossan megismertetni, annyi val inkább, mert épen a boldogult volt az, ki a „Természettudományi Közlöny“ megindítását már 1859-ben tervezte.

Szerk.

közölnie. Magok V. Ferdinánd és mostan uralkodó királyunk Ferencz József, akkor még korona-örökös, Ő Felségeik, aláírásukkal szerencsételték e műveket.

E nagy munka kiadásához a szükséges anyag beszerzése végett ismét beutazta Magyarország, Erdély, Horvát-, és Tótország különböző vidékeit, s látván, hogy a növényvilág mily szerves és jellemzetes ökszekötetésben áll a különféle talajokkal és az állatvilággal, tarúlmányát egyszersmind a föld- és állattan alapos ismeretére is kiterjesztette. Ezekben szerzett ismereteit közölte és gyarapította a világhírű tudós Haidinger által, „*Freunde der Naturwissenschaften*“ czim alatt egybegyűjtött társulat gyűléseiben, hol tevékeny és előkelő részt vett, s hatással volt; e társulattól alakult később a *tudományok bécsi akademiája* és a *birodalmi földtani intézet*; e társulat körében munkás részvételéről tanúskodik a „*Mittheilungen der Freunde der Naturwissenschaften*“ két kötetében megjelent számos értekezése.

Magyarországban, Erdélyben, Horvátországban folytatott utazásai idejére esik a magyar orvosok és természetvizsgálók által tartott különböző nagy gyűlések nehánya. E társulat kolozsvári V. nagy-gyűlésén jelen volt és értekezett: „*Az erdélyi virány gazdasága és az abban tett legújabb fölfedezéseiről*“ és tervet nyújtott be: „*Magyarország és Erdély viránya kidolgozásáról*.“

Ugyan e társulat Pécsen tartott VI. nagy-gyűlésén az állat-, élet- és növénytani szakosztály titkárvá választatott.

Az 1846-iki, Kassán, Eperjesen tartott VII. nagy-gyűlésen a társulat titoknokságával tiszteltetett meg, akkor értekezett „*Erdély virányának földtani viszonyairól*“. Innen tett kirándulása alkalmával utazta be a Tatra hegységét és felső Magyarországot, mely alkalommal az agte-

leki barlangban fedezte fel ama híres egészen vak állatot, melyet később megtiszteltetésül a természet-tudósok *Typhlobdella Kovácsii*-nak nevezték el. — 1847-ben Sopron megye fűvészeti szempontból való beutazására szállított fel, s ez utazása eredményét a magyar orvosok és természetvizsgálók Sopronban tartott VIII. nagy-gyűlésén mutatta be. — 1850-ben, a magyar nemzeti muzeum természetiek osztálya őrévé neveztetett ki, mely állomását ugyanazon év márczius 5-ikén el is foglalta.

E hivatalában nyílt Kovács Gyula előtt a legszebb és legtágasabb tér, melyen munkásságát kifejthesse, melyet valóban ki is fejtet. Tanúságot tesznek e roppant munkásságról a nagyhírű gyűjtések, melyeket az ásvány, különösen a sziklafajok, a most meglevő, de kiválólag az őslényi növények és állatok közül a két haza különböző vidékeiről egybehordott, tudományosan meghatározott, rendezett és kiváló csínnal felállított.

1850-ben megválasztatván a földtani társulat első titkárává, még azon év nyarán beutazta a hegyalját, hol Erdőbényén és Tályán az ősnövények két nevezetes találási helyét fedezte fel. Ez útját ismételte 1851-ben, midőn útja körébe bevonta Telkibánya vidékét is. E helyekről 5837 példány ősnövény-lenyomatot és több egyébféle sziklafajt szállított a nemzeti muzeumba. Az így talált ősnövény-lenyomatok csaknem minden példányát tudományosan meghatározta, lerajzolta, „*Erdőbényei ásalagvirány és Tályai ásalagvirány*“ czímek alatt 1856-ban magyar és német nyelven kiadta.

Irodalmunkban első ilyenmű munkák, melyekben az ősnövényvirálynak nem csak két új lelhelyét írta le, hanem a tudósvilág előtt eddig nem ismert ősnövények új fajait állította fel.

Füvészeti és földtani szempontból 1852-ben a mármarosoi havasokat, Bereghmegyét és a bányavárosokat, 1853-ban Nagy-Várad és Rézbánya vidékét, 1854-ben Szobb környékét, 1856-ban Veszprémmegyét látogatta meg, 1857-ben tudományos nagy körutat tett Pozsony, Trencsén, Árva, Lipót, Szepes, Abaujmegyében; 1858-ban Sz.-Fehérmegye alsó részét és a Bakonyt, 1859-ben a velencei tó vidékét járta be; 1860-ban Sárospatak és Felső-Zemplén környékeit, ugyanazon évben a nagy Vértest és ismét a Bakonyt; 1862-ben Veszprém, Zala és Vas megyéket, továbbá Baranya megyét, Kassa és Eperjes tájait és a Cserhátot utazta be. — Ezen utazásokból föld-, ásvány-, növény- és élettani gyűjteményekkel s újabb felfedezésekkel gazdagította nemzeti muzeumunkat, különösen ekkor fedezte fel, mit azelőtt hazánk területén és földében nem ismertünk, hogy a Bakonyban a krétakorszak földtani képletei megvannak.

E tudományos utazásait részint a n. muzeum, részint a földtani társulat, részint a magyar gazdasági egyesület, s a hegyaljai borászati egyesület, s más társulatok felhívására tette; azonban ezekből hazánk flórája és faunája gazdag nyereséget húzott, utazási eredményeit pedig a földtani és a természettudományi társulat, a magyar gazdasági egyesület közgyűlésein, a tudományos Akadémia színe előtt tartott értekezéseiben adta át a nyilvánosságnak.

Hivatalos közpályáján tett e nemű működéseit szintén a magyar tudományosság emelésére szentelt mellékfoglalatosságokkal gyarapította. Így az 1855-ben Korizmics, Benkő és Morótz által szerkesztett „Mezei gazdaság könyvében“ kidolgozta a mezei gazdák számára, a *növénytant*, a *növénytan földrajzot*, és hogy *miként lehet a talaj tulajdonságait és természetét a rajta vadon növő növényekből megismerni*. Mind hazai vi-

szonyainkra alkalmazva 1858-ban a B. Sina Simon által „Magyarország flórája“ megírására kitűzött 100 arany jutalmat, Brassai Sámuel munkatársával nyerte el, hasonczímű munkával. 1859-ben a Szt.-István társulat által megindított „*Egyetemes magyar Encyclopaedia*“ rendes állandó dolgozó tagja volt, mely nagy műben előforduló növény- és állattani czikkek közül 400-nál többet írt. A muzeum és a gazdasági egyesület közteleki helyiségeiben virág- és termény-kiállításokat rendezett, melyek azon időben a közönségnek nem csak szórakozást és élvezetet nyújtottak, hanem a virágtenyésztés szép és hasznos foglalkozásának megszerettetésére, terjesztésére befolyást gyakoroltak; e terménykiállítására beküldött gyümölcsöket szabatosan meghatározta, s ennek maradandóságára, muzeumunk növénytárában maig is meglevő, viaszból készített példányokban e munkásságát megörökítette hazai gyümölcsészetünk nem kevés hasznára.

A M. Tud. Akadémia 1858-ban december hó 15-én levelező tagjául választotta; 1860-ban pedig a m. kir. pesti egyetemen az állattan helyettes tanárságával bízatt meg, hol két éven át az állattan átalános tanítása mellett előadásokat tartott Magyarország gerinczesei faunájáról és az őslénytani állatokról. Ugyanazon időben végezte be azon sok nehézséggel és kitartó szorgalommal járt munkáját, mely által Biharmegyében fekvő igríci bārlangból gyűjtött ősmédve (*ursus spelaeus*) csontokból egy ősmédve csontvázát egybe állíthatta. És midőn e gazdag munkásság örömeit legnagyobb mértékben élvezé, midőn fáradozásai jutalmául újabb kitüntetés várt reá, azon kitüntetés, hogy 28 évig gyakorolt kedves szaktudományát, a füvészetet, az egyetemen mint rendes tanár taníthatja, muzeumi foglalkozásai közben, agy- és nyelvszélhűdés érte. Ily állapotá-

ban mindjárt betegségge kezdetén 1863 márczius 22-én kineveztetett ugyan a kir. egyetemre a fűvészet rendes tanárává, de székét nem foglalhatta el, mivel beszélő képességét soha többé vissza nem nyerte.

Szeretett és őt kiválóan szerető

családja körében szótlanul és némán élt ezután még 10 évig nagy növény- és rovar-gyűjteményei tisztogatásával és rendezésével foglalkozva, míg 1873-ban június 22-én az öröklétre át nem szenderült.

GÖNCZY PÁL.

APRÓBB KÖZLEMÉNYEK.

CSILLAGTAN ÉS METEOROLOGIA.

(Rovatvezető : HELLER ÁGOST.)

(2.) AZ Ó-GYALLAI CSILLAGDA LEIRÁSA, NEHÁNY OTT TETT ÉSZLELET MEGISMERTETÉSÉVEL.* — Tudva van a t. Akademia előtt, hogy Magyarországon, hol a múlt század végén, egyrészt a kormány gondoskodásából, másrészt pedig tudományszerető főpapok bőkezűségéből, három helyen is tétettek rendes csillagászati észleletek — jelenleg csakis egy földesúri lakóház tetején, Konkoly Miklós úr ó-gyallai lakásán történnek említésre méltó astronomiai megfigyelések. Konkoly úr eddigi észleletei, minthogy természetöknél fogva a kései közzététel az elsőbbség kockáztatásával járhatott volna, leginkább külföldi astronomiai hetilapok hasábjain jelentek meg, így például a Peters-féle „Astronomische Nachrichten“ és a Heis-féle „Wochenschrift für Astronomie“ című hetilapok különböző számaiban. Ez év elején Konkoly úr az 1872-ik és 1873-ik évi megfigyeléseket egy nagyobb értekezésbe foglalta össze, melyet van szerencsém ezennel az Akademia elé terjeszteni.

Midőn Konkoly úr 1871 nyarán observatoriumát fölépítette, nem volt szándéka benne rendes észleleteket tenni, czélja főképp csak az volt, hogy — a csillagtan iránt különös vonzal-

mat érezvén — az e téren történő fölfedezéseket figyelemmel kísérhesse, azokat maga is láthassa, és végre hogy szép estvéken gyönyörködhessék az universum nagyszerűségében.

Csakhamar belátta azonban, hogy e kis csillagdának más czélja is lehet, mint épen saját szenvedélyeinek kielégítése; csakhamar hozzá fogott a rendes észleletekhez, s eddigelé a fősúlyt a napfoltok és a hullócsillagok figyelésére fordította, ámbár naplójában néhány szinképi észlelet is található.

A csillagda, mely jelenlegi állapotában csak ideiglenesnek tekintendő, Konkoly úr lakóháza éjszaki részén van felépítve, s áll egy forgótetejű kupolából, egy délkörszobából, melynek, mint rendesen szokás, északról délre bevágása van, s végre egy harmadik szobából, melyben a kisebb műszerek foglalnak helyet.

A forgótetejű kupolában most állítja fel a nagy távcsövet, mely Browning, londoni jeles optikus, műhelyéből került ki. Ez egy reflektor ezüstözött tükörüveggel, melynek szabad nyílása 10 és $\frac{1}{2}$ hüvelyk, gyútávja pedig 9 láb. Ezen műszer az aequatori rendszerben van szerkesztve, s óraművel felszerelve, melynek következtében az égi test látzólagos mozgását követi.

Eddigi észleletei egy refractor-távcsővel történtek; ennek nyílása

* Szily Kálmán előterjesztése szerint a M. Tud. Akademia osztály-ülését 1874. márcz. 16-ikán.

Creative Commons License Deed

Nevezd meg! - Így add tovább! 3.0 Unported (CC BY-SA 3.0)

Ez a [Legal Code \(Jogi változat, vagyis a teljes licenc\)](#) szövegének közérthető nyelven megfogalmazott kivonata.

[Figyelmeztetés](#)

A következőket teheted a művel:

szabadon másolhatod, terjesztheted, bemutathatod és előadhatod a művet

származékos műveket (feldolgozásokat) hozhatsz létre

kereskedelmi célra is felhasználhatod a művet

Az alábbi feltételekkel:

Nevezd meg! — A szerző vagy a jogosult által meghatározott módon fel kell tüntetned a műhöz kapcsolódó információkat (pl. a szerző nevét vagy álnévét, a Mű címét).

Így add tovább! — Ha megváltoztatod, átalakítod, feldolgozod ezt a művet, az így létrejött alkotást csak a jelenlegivel megegyező licenc alatt terjesztheted.

Az alábbiak figyelembevételével:

Engedélyezés — A szerzői jogok tulajdonosának engedélyével bármelyik fenti feltételtől [eltérhatsz](#).

Közkinccs — Where the work or any of its elements is in the [public domain](#) under applicable law, that status is in no way affected by the license.

Más jogok — A következő jogokat a licenc semmiben nem befolyásolja:

- Your fair dealing or [fair use](#) rights, or other applicable copyright exceptions and limitations;
- A szerző [személyhez fűződő](#) jogai
- Más személyeknek a művet vagy a mű használatát érintő jogai, mint például a [személyiségi jogok](#) vagy az adatvédelmi jogok.

- **Jelzés** — Bármilyen felhasználás vagy terjesztés esetén egyértelműen jelezned kell mások felé ezen mű licencfeltételeit.